

A STRUKTURÁLIS ÉS A MATEMATIKAI NYELVVIZSGÁLATI MÓDSZEREK FEJLESZTÉSÉRŐL

Az elmúlt évek során hovatovább halaszthatatlannak bizonyult, hogy szervezetenként is rögzítsük azokat a lényegbevágó változásokat, amelyek a nyelvészeti kutatások módszertanában a strukturális nyelvi elemzés módszereinek alkalmazása révén mentek végbe. A strukturalizmusról a Voproszi jazikoznanyija hasábjain zajló vita, az 1959. április 18–21 között Leningrádban tartott értekezlet, amely a matematikai nyelvészet kérdéseit vitatta meg, az alkalmazott nyelvtudomány problematikájának jelentős kibővülése, az a körülmény, hogy az alkalmazott nyelvtudomány fejlődése széleskörű program megvalósítását követeli tőlünk — a nyelvi elemzés új módszerét alkalmazva — a tipológiai kutatásokban, végül az, hogy az Akadémia Irodalmi és Nyelvi Osztálya a maga távlati tervébe különfölvette „A szemiotika, az információelmélet és az alkalmazott nyelvtudomány fő kérdései” című elaborátumot, amely a gépi fordítás kérdéseitől a mesterséges nyelvek alkotásának elveig terjedő egész problémakört felöleli — mindez lépésről lépésre előkészítette a talajt ahhoz a határozathoz, amelyet az Akadémia Elnöksége a strukturális és a matematikai nyelvi elemzés módszereinek fejlesztéséről hozott.

A múlt évben február elején az Akadémia Elnöksége V. V. Vinogradov akadémikus elnöklétével bizottságot szervezett az említett kérdésben hozandó határozati javaslat kidolgozására. A bizottság tagjai voltak: A. I. Berg akadémikus, B. A. Szerebrennyikov, V. I. Borkovszkij és P. Sz. Novikov levelező tagok, M. M. Guhman, Sz. B. Bernstejn és L. R. Zinder, a nyelvtudomány doktorai, A. A. Ljapunov professzor, V. A. Uszpenszkij, a matematikai tudományok kandidátusa, A. A. Reformatszki, Vjac. V. Ivanov, V. N. Popogov, Sz. K. Saumjan, N. D. Andrejev és V. P. Grigorjev (a bizottság titkára), a filológiai tudományok kandidátusai.

A Kibernetikai Tudományos Tanács előterjesztése alapján a bizottság kidolgozta az Akadémia elnökségi határozatának tervezetét, s ezt a Fizikai és Matematikai Osztály titkára — L. A. Arcimovics akadémikus — és a Történettudományi Osztály titkára — Je. M. Zsukov akadémikus — szintén jóváhagyta.

Az Akadémia Elnöksége 1960. május 6-án hozta meg „A strukturális és a matematikai nyelvvizsgálati módszerek fejlesztéséről” című határozatát. Ez egyebek között megállapítja: az automatizálásnak óriási népgazdasági jelentősége van, ezért szükségessé vált, hogy teljes erőnkkel fejlesszük a kutatásokat mindazokban a tudományágakban, amelyek felhasználják a kibernetika vívmányait. Ilyen tudományág a nyelvtudomány is, amelynek kebelében kialakultak és nagy fejlődésnek indultak a nyelvvizsgálat strukturális és matema-

tikai módszerei (a strukturális és a matematikai nyelvészet). E módszerek nemcsak a modern kibernetikának adnak elméleti alapot alkalmazott nyelvtudományi problémái kidolgozásához (termelő objektumok automatikus nyelvi irányítása; a tájékoztató szolgálat automatizálása; a fordítói munkának, továbbá a tudományos és műszaki irodalom kivonatolásának automatizálása; információs-logikai gépek építése; gyorsíró automaták tervezése; a jó és a rossz vezető csatornák áteresztőképességének fokozása stb.). A strukturális és a matematikai nyelvvizsgálati módszerek alkalmazásának fontos szerepe van a nyelvelmélet fejlődésében is.

A nyelvnek mint társadalmi jelenségnek a fejlődésében és működésében érvényesülő törvényszerűségek tanulmányozása, a Szovjetunió területén lakó nagyszámú, gyakran még csak kevéssé ismert nyelvnek a tudományos leírása képtelenség volna pontosan kidolgozott módszerek nélkül. A nyelvészeti problémáknak és a nyelvészeti kutatás tárgyának sokfélesége eleve föltételezi, hogy a nyelv leírásában és elemzésében többféle módszert alkalmazzunk. A strukturális és a matematikai módszerek kiváltképp fontosak a nyelvnek mint a társadalombeli információadás legfőbb eszközének a vizsgálatában, a nyelvi kommunikáció tanulmányozásában (ideértve a rádió, mozi és televízió útján megvalósuló tömeges kommunikációt is), sőt az összehasonlító-történeti nyelvtudomány néhány kérdésének megoldásában (nyelvi rendszerek rekonstruálása a belső rekonstruálás módszerével; a viszonylagos időrendnek és a glottokronológiának a meghatározása) és az ősi írásrendszerek megfejtésére alkalmas módszerek kidolgozásában is.

Az magától értetődik, hogy a strukturális módszerek alkalmazása egyáltalán nem pótolhatja a nyelv vizsgálatának a marxista nyelvészetben alkalmazott többi módszerét, és egy csöppet sem csökkenti a nyelvtörténetnek és az összehasonlító-történeti nyelvészetnek a jelentőségét, hiszen emezek a nyelvet mint a nép sokévezredes alkotó tevékenységének eredményét tanulmányozzák.

A határozat hangsúlyozza, hogy a strukturális és a matematikai módszerek — helyesen összekapcsolva a szovjet nyelvtudomány többi módszerével — a modern tudomány fejlesztésének távlataihoz tartoznak. Meg kell azonban állapítanunk, hogy a strukturális módszerek körébe vágó elméleti kutatásoknak egészen a legutóbbi időkig nem szenteltünk kellő figyelmet, és hogy e módszerek kidolgozása az Akadémia illetékes kutatóintézeteiben nem haladt kielégítően. Az a körülmény, hogy nyelvtudományi intézményeinkben nem fejlődött kellőképpen a strukturális és a matematikai módszerek elméleti alapvetése, akadályozza azokat a gyakorlati szempontból fontos munkálatokat, amelyek jelenleg több tudományos műszaki és matematikai kutatóintézetünkben folynak, nevezetesen: a gépi fordítás elméleti és gyakorlati problémáinak megoldását, az információs nyelvek és gépek szerkesztését, a logikai szemantikának és a nyelvtudomány más, kibernetikai jellegű ágazatainak fejlesztését.

Az Akadémia Elnöksége több intézkedést hozott avégett, hogy megszüntesse az Akadémia keretében a nyelvvizsgálat strukturális módszereinek kidolgozásában tapasztalható nem kielégítő helyzetet. Köztük különösen fontos az a rendelkezés, hogy az Akadémia Nyelvtudományi Intézetének alkalmazott nyelvészeti osztályát át kell szervezni a strukturális és alkalmazott nyelvészet osztályává, s ennek keretében működjen a gépi fordítással foglalkozó csoport, továbbá hogy az Akadémia Orosz Nyelvi Intézetében strukturális nyelvészeti osztályt kell szervezni, a Nyelvtudományi Intézet

leningrádi tagozatában pedig meg kell szervezni a matematikai módszerű nyelvvizsgálat csoportját és a nyelvek strukturális és tipológiai vizsgálatának csoportját.

Ugyancsak elrendelték, hogy az Akadémia Szlavisztikai Intézetében szervezenek osztályt a szláv nyelvek strukturális tipologizálására, és hogy szervezzék meg az alábbi csoportokat: az Akadémia Keleti Intézetében a keleti nyelvek strukturális tipologizálásának csoportját; az Akadémia Sinológiai Intézetében a kínai nyelv strukturális és tipológiai tanulmányozásának csoportját; az Akadémia Néprajzi Intézetében pedig a szignalizálás, az írásrendszerek és az írásmegfejtés strukturális vizsgálatának csoportját.

Az átszervezendő és az újonnan szervezendő osztályok és csoportok munkájába matematikus szakembereket is be kell vonni, amellet különleges figyelmet kell fordítani az orosz nyelv és a többi Szovjetunió-beli nyelv statisztikai vizsgálatára.

A határozat számos intézkedést tartalmaz arra vonatkozólag is, hogy az Akadémia nyelvtudományi intézményeit korszerű felszereléssel kell ellátni, s ugyancsak intézkedik a strukturális és matematikai nyelvészet körébe vágó munkák megjelentetéséről, valamint a tudományos káderek képzéséről.

A strukturális és a matematikai nyelvvizsgálati módszerekkel kapcsolatosan az Akadémia intézményeiben végzendő munkálatok egybehangolását az Akadémia Kibernetikai Tudományos Tanácsára bízzák.

Az Akadémia Elnöksége e határozat elfogadásával egyidejűleg célszerűnek nyilvánította, hogy egyik legközelebbi ülésén megvizsgálja, hogyan fejlődik a hagyományos nyelvészet problematikája az Irodalmi és Nyelvi Osztály nyelvtudományi intézeteiben, s megbízta V. V. Vinogradov akadémikust, hogy készítsen elő javaslatokat ebben a kérdésben.

V. P. Grigorjev

(Voproszi jazikoznanyija, 1960. 4. sz. 153—155. l.)